

05
15864
~~Z dubletów CBR~~
BLAŻEJ STOLARSKI

POSEŁ NA SEJM

DROGI
USPRAWNIENIA ORGANIZACJI
I PODNIESIENIA WYDAJNOŚCI
GOSPODARSTW WIEJSKICH

REFERAT WYGŁOSZONY NA PIERWSZYM
POLSKIM KONGRESIE ROLNICZYM
W WARSZAWIE

CENA 30 GR.

NAKŁADEM C. Z. K. R. — WARSZAWA 1924 R.

CZYTAJCIE I NABYWAJCIE

„SIEW“

ORGAN ZWIĄZKU MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ.

Tygodnik oświatowy, społeczny, rolniczy —
ilustrowany.

„SIEW“ skupia koło siebie najszerze masy młodego pokolenia wsi polskiej bez różnicy zapatrywań i poglądów w imię nieubłaganej walki z ciemnotą gnębiącą od wieków lud polski. W tym duchu zamieszcza artykuły ze wszystkich dziedzin wiedzy, powiastki, wiersze, obrazy z życia wsi, które rozpalają tęsknotę do piękna, pobudzają do twórczych i szlachetnych wysiłków.

„SIEW“ prowadzi najbogatszy dział listów ze wsi, z których przebiega zbiorowa praca dokonana zgodnym wysiłkiem przez Koła Młodzieży Wiejskiej. W listach tych młodzież porusza wszelkie sprawy obchodzące żywo cały ogół młodzieży polskiej.

„SIEW“ pisze co tydzień i podaje różne wiadomości o tem, co się dzieje w świecie i w Polsce całej. Zdobią go obrazy z różnych dziedzin życia społecznego.

„SIEW“ jest pismem przystępnie prowadzonym i bezpartyjnym. Wychowuje młode pokolenie na światłych obywateli, zdecydowanych szermierzy postępu, kultury i dobrobytu na wsi polskiej. Daje czytelnikom naukę, przyjemną i szlachetną rozrywkę. Powinien się znaleźć we wszystkich organizacjach społecznych, samorządowych, nauczycielskich oraz w każdym domu na wsi. Przy „Siewie“ skupia się liczne grono nauczycielstwa ludowego, które współpracuje z Kołami Młodzieży Wiejskiej, oraz młodzież ludowa, kształcąca się w szkołach i na uniwersytetach, która nie chce gnuśnieć w sobokostwie lecz zaprawia się do pracy społecznej.

Adres Redakcji i Administracji „SIEWU“:

Warszawa, Tamka № 1.

Prenumerata przystępna. Numery okazowe wysyłamy po nadstaniu znaczka pocztowego.

D-38/78/89113

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

FUW0272768

89113

Rolnictwo w Polsce jest jednym z podstawowych zagadnień ekonomicznych Państwa. Jest ono dziedziną więcej społeczną od wszystkich innych, a również najbardziej narodową. Jeżeli przemysł i handel spoczywa w poważnym procencie w rękach niepolskich, to ziemia łona jest przeważnie polską i prywatną własnością.

Prawodawstwo agrarne nie może pominąć czynnika społecznego, ułatwiając i rozwiązując poszczególne zagadnienia rolne. I Kongres Rolniczy Polski nie może również pominąć tych ważnych zagadnień, ani ich zbyć milczeniem. Wprawdzie rozsąptanie węzła zagadnień rolnych w Polsce jest sprawą na czas dłuższy, ale nie można go odkładać z dnia na dzień, bo wówczas zasąptanie owo cięższe się staje do rozwiązania.

Sprawy, które mam poruszyć, przyznać należy, zamało są rozważane przez naszych

uczonych. Naukowa myśl polska zamała natężona została, aby dotrzeć do jądra rzeczy.

Mniemam, że I Polski Kongres Rolniczy zechce cierpliwie sprawy te rozważyć i da z punktu widzenia znajomości rzeczy wytyczne rządowi i prawodawcy do załatwienia tych spraw dla dobra samego rolnictwa, Państwa i Narodu.

Mała własność ze stanowiska produkcji rolnej i zaopatrzenia ludności w środki codziennej konsumpcji.

Rolnictwo w Polsce z każdym rokiem przeważa pod względem wielkości jednostek gospodarczych, na korzyść rachunku drobnych gospodarstw. Drobne gospodarstwa obejmują już dziś w ha własności rolnej:

Byłe Królestwo Kongresowe*)		
dworska i ord.	3,751,428	
drobno-szlachecka	739,503	
włościańska	5,546,245	
m. osadnicze	299,421	
majorackie	318,778	
Państwowe	622,519	
inne	237,419	
(wojew. Warszawskie	} 6,585,169	razem drobna własność 57,1%
„ Łódzkie		
„ Kieleckie		
„ Lubelskie		
„ Białostockie)		

*) Podług Rocznika Statystycznego 1920/22.

Ziemie wsch.	własn. większa	włościan	Państwa i inst
Część wschod. wojew. białostockiego	553,757	813,225	228,745
Wojew. nowogrodzkie poleskie i wołyńskie	3,697,109	2,832,724	971,926
Powiaty należące częściowo do Polski	3,682,354	1,782,572	530,910
razem	7,933,220	5,428,521	731,581
		39,5%	12,1%
			7,933,220
			+ 731,581
			<u>8,664,801</u>

	tabularna	nietabularna
Małopolska	2,694,124	5,155,137
	34,3%	65,7%
Była dzielnica pruska (Wielkopolska)	do 20 ha	powyżej 20 ha
	2,663,720	5,547,775
W zestawieniu	drobne gospodarstwa	wszystkie inne ziemie (wielka własność)
b. Królestwo kongr.	6,585,169	4,929,616
Ziemie wschodnie	5,428,521	8,664,801
Małopolska	5,155,137	2,694,129
Wielkopolska	2,663,720	5,547,775
	<u>19,832,547</u>	<u>21,836,321</u>

Z powyższego widzimy, że drobne rolnictwo na ziemiach polskich obejmuje blisko połowę obszarów; a powtóre, że ludność rolna w Polsce jest bardzo nierównomierne rozmieszczona. Widzimy, że Małopolska i b. Królestwo kongresowe jest przeważnie drobno-rolne, a kresy nasze, tak wschodnie, jak też i zachodnie — odwrotnie.

Rdzeniem zaś Polski jest Małopolska i b. Królestwo Kongresowe. Z biegiem czasu niewątpliwie podobnie ułożą się stosunki na naszych kresach. Dlatego też na rozwój gospodarstwa rolnego u nas należy patrzeć ze stanowiska rozwoju drobnych gospodarstw.

Mówi się, że gospodarstwa, obejmujące wielkie obszary dostarczają żywności dla miast, że gdyby zostały rozparcelowane i przekształcone na drobne gospodarstwa, spowodowałyby to zmniejszenie produkcji i ogłodzenie miast. Mówi się również, że największą produkcyjnymi są gospodarstwa wielkie.

Szczegółowe zestawienia cyfrowe mówią co innego, a mniemam, że będą one wystarczające do oświetlenia rzeczywistego stanu sprawy.

Sam gospodaruję w miejscowości, gdzie majątek wielkości 1181 morgów $118\frac{1}{2}$ pr. przeszedł w ręce drobnych rolników. Osiadło na nim 9 gromad czyli wiosek, a utworzono 125 gospodarstw, w tem 68 samodzielnych, w których skład wchodzi 929 morg. 61 pr. Na gospodarstwach tych znalazło zatrudnienie bezpośrednio i pośrednio 74 rodziny. Pozatem utworzono 24 parcele uzupełniające dla wyżej wspomnianych 68 gospodarstw, obejmujące 61 morg. $141\frac{1}{2}$ pr. Sąsiednie wioski otrzymały uzupełniające 33 parcele 190 mrg. 276 pr.

Różnice w produkcji zwierzęcej wykazują niżej przytoczone cyfry:

	Posiadają samodzielne 68 gospod.	Powiększyło się w gosp. uzup.	Razem	Dwór posiadał
Koni	99	19 =	118	47 łącz. z wyj.
Żrebiąt	15	— =	15	24
Krów	122	24 =	146	80 łącz. z nadz.
Buchai	2	— =	2	2
Jałowizny . . .	70	14 =	84	40
Owiec	220	40 =	260	200
Trzody chlewnej	122	25 =	147	20
Drobiu	1020	— =	1020	100

Dwór utrzymał najwyżej osób 200. Obecnie utrzymuje się 747. Dwór doszedł do bankructwa i został rozparcelowany. Obecni posiadacze zbywają produkty rolne, za które ubierają owe 747 osób i wystarczają sobie na osobiste potrzeby. Z roku na rok dorabiają się przez stałe powiększanie swych majątków. Owe 747 osób zaspakaja z produkcji rolnej nietylko swe cielesne, ale i duchowe potrzeby utrzymują szkoły, w których są 3 siły nauczycielskie, dawniej dwór utrzymywał $\frac{1}{5}$. Czynną Państwu świadczenia czy to w postaci dawania rekruta, czy podatku pośredniego, a i bezpośredniego, jak podymny, od inwentarza i t. p. przynoszą Państwu niepomiernie większe zyski. A są przecież wydatki, które drobny rolnik ponosi w daleko większym stopniu niż duży, są to: chrzciny, wesela, pogrzeby i t. p. Na te wydatki dochód trzeba ciągnąć tylko z rolnictwa, to jest ze sprzedaży swej produ-

kcji, która idzie nie gdzieindziej, jak na potrzeby miast.

Pieniądz, otrzymany za swe produkty daje drobny rolnik w obrót społeczeństwu własnemu, a nie zawsze się z tem spotykamy u dużego rolnika. Są to wszystko czynniki, które nas przekonać mogą o konieczności zdania sobie sprawy z tego, że drobne rolnictwo osiadzie ziemię polską i będzie jej gospodarzem. Drobne rolnictwo będzie fundamentem rozwoju ekonomicznego państwa i należy patrzeć na nie pod kątem widzenia rozwoju tych gospodarstw i należy je pod względem organizacyjnym odpowiednio przygotować.

W tym też kierunku idą narody na zachodzie Europy.

Wyższość produkcji w drobnych gospodarstwach na zachodzie Europy stwierdza prof. Leon Władysław Biegeleisen, przytaczając za prof. Laurem dane statystyczne z wyników badań urzędowych w Szwajcarii; ogólna produkcja w stosunku do wielkości gospodarstw daje przychód brutto we frankach z jednego ha.: Gosp. o 3—5 ha = 901.96, 5—10 = 798.61, 10—15 = 704.84, 15—30 = 644.47, ponad 30 = 544. W tem najwięcej rzuca się w oczy pozycja z bydła rogatego, a szczególnie z opasowej młodzieży:

Gospodar. od ha	3—5,	5—10,	10—15,	15—30,	ponad 30
Z bydła rogatego (przychówek)	158,14	118,16	104,71	92,94	69,16
Z opasowej młodzieży	35,92	18,72	8,66	9,32	7,74

W innym miejscu stwierdza, że w przeciągu lat 1901—1913 przeznaczono produkcji we frankach z jednego ha:

	na zbył	na własną konsumcję	Razem
Gospodar. od 3—5 ha	587	280	867
" 5—10 "	551	180	731
" 10—15 "	495	132	627
" 15—30 "	478	110	588
" nad 30 "	422	68	490

Dalej Biegeleisen podaje, że wedle danych naukowo opracowanych przez dr. Ostermayera wynosiły przychody brutto na 1 ha w koronach na 74 budżetów morawskich ze sprzedaży:

w gospodarstwach	ogólne	zwierz. produktów	roln. prod.
nad 50 ha	223	52	110
od 35—50 "	280	79	117
" 25—35 "	342	106	161
" 15—25 "	383	120	170
niżej 15 "	325	87	145

W gospodarstwach śląskich do 400 ha wynosił zysk brutto 345 Mk., wyżej 400 ha—267 Mk.

Dr. Hagman ustala na podstawie prac izby rolniczej następujące dane dla prowincji nadreńskich, w markach:

Gospodarstwa obszaru	Ilość gosp.	Przychód z pracy ubocznej	Z kapitału	Przychód z rolnictwa	Razem
do 2 ha	6	603	250	1083	1936
od 2—5 "	15	83	131	361	575
" 5—10 "	30	27	61	389	477
" 10—20 "	14	13	33	473	519

Widzimy więc tu wysokie przychody uboczne i rolnicze na terenie najdrobniejszych gospodarstw.

Wedle badań Mührera z 1 ha zbierano:

	na terenie dawnego folwarku przed parcelacją	u kolonistów (drob, wł.) po parcelacji
Żyta	12,38 q	17,07 q*)
Pszenicy	16,32 q	24,20 q
Jarego zboża	11,54 q	19,— q

Huschke oblicza koszt produkcji na 1 ha, co wynosi w markach:

mała własność — 148,97; średnia — 75,86; wielka — 88,61.

Pomimo większego obciążenia wydatkami na pracę małej własności, czyste zyski tej ostatniej bynajmniej nie są niższe od innych kategorii własności.

Na 100 Mk. kosztów produkcji przypada w markach w latach 1887/1897 na terenie:

	małej	średniej	wielkiej własności
przychód surowy pieniężny	89,88	89,62	90,98
czysty zysk	21,65	22,62	21,96

Należy pamiętać, że działo się to 20 kilka lat temu, a przecież jest różnica w rozwoju rolnictwa wśród kolonistów niemieckich.

Zbiory również bynajmniej nie były niższe na terenie własności drobnej i średniej.

Na 1 ha w q (100) kg.

	mała własność	wielka własność
Pszenica	21,54	19,06
Żyto	16,81	19,16
Jęczmień	20,39	17,09
Owies	22,50	19,37
Kartofle	161,—	122,—

*) q=100 klg.

Podług Kenpa: Zbiory z 1 ha.

	Kolonje			
	A	B	C	D
Wielka własność w q.	9,58	11,42	16,03	12,26
Mała własność w q.	14,35	22,10	19,22	16,87

Ogółem sprzedano roczne produktów w markach na terenie dawniejszych dóbr i kolonji. na terenie dawniejszych folwarków:

	Ogółem	w tem—produktów zwierzęcych:	Ogółem	w tem—produktów zwierzęcych:
A	54,622	30,777	136,209	131,922
B	72,671	32,585	170,861	142,641
C	90,016	27,902	118,882	63,329
D	29,993	11,375	43,059	27,817

W gospodarstwach opracowanych przez Kenpa, na 100 ha przestrzeni rolniczej było sztuk bydła dużego:

	A	B	C	D
w dawniejszych folwarkach	32,8	44,9	41,8	42,6
w kolonjach	91,0	100,9	76,5	73,1

Przez Mührera:

	A	B	C	D
Osady	91,1	100,9	76,5	73,1
Wielka własność	45,5	39,5	38,2	45,9

Mührer stwierdza ogólną wartość ziemio-płodów z 1 ha przestrzeni rolnej:

mała własność	286,7 Mk.
duża „	261,0 „

Cyfry powyższe przytoczyłem nie poto, aby zabrać Panom drogi czas, ale rzucam je na wagę zrozumienia potrzeby czasu. Mógłbym przytoczyć ich więcej i więcej przekonywających, ale mniemam, że te winny wystarczyć skłonić umysł polityczno-ekonomiczny w Polsce do rozważenia potrzeb drobnego rolnictwa.

Sądzę, że będę wolny od zarzutu, iż przy-

taczam dane statystyczne z państw zachodnich, gdzie niewątpliwie kultura rolna jest wyższą u drobnych rolników, niż u nas. Ale któż nie spostrzega postępu wśród drobnych rolników u nas? Czyż w przeciągu ostatnich 10-ciu lat przed wojną i ostatnich trzech po wojnie nie czynimy kolosalnych zmian w rozwoju kultury rolnej? Wprawdzie czynimy to na podstawie własnej zdobyczy i własnego wysiłku, nie mając od Państwa nawet tak skromnej pomocy, jak nauczyciela w postaci instruktora. Nasze społeczne instytucje wiodą żywot prawie dogorywający. Zorganizowany drobny rolnik, będąc obciążony olbrzymimi daninami na rzecz Państwa, przestaje być członkiem dającym składki na utrzymanie swych zawodowych instytucyj. Państwo nie daje mu możności tworzenia przymusowych izb rolniczych, które mogłyby niezawodnie wypełnić obecnie istniejącą lukę.

Zestawienie kasowe gospodarstwa 26 morg.

PRZYCHÓD

	R O K							
	1910		1911		1912		1913	
	r.	k.	r.	k.	r.	k.	r.	k.
Gotów. na pocz. roku	2	80	4	74	37	18	97	85
Ze sprzedaży ziemioł.	195	10	293	70	42	36	483	06
Inwentarz	402	58	367	59	83	81	434	80
Dochody uboczne	93	42	39	65	48	71	279	05
Pożyczki	286	36	398	58	25	—	270	80
Razem	980	26	1104	26	1037	06	1575	56

ROZCHÓD

	R O K							
	1910		1911		1912		1913	
	r.	k.	r.	k.	r.	k.	r.	k.
Wydatki gosp.	139	75	287	46	289	25	561	48
" różne	452	79	231	32	325	71	395	05
" na inwen.	86	30	162	58	75	52	174	57
" społecz. i nauk.	114	20	122	98	70	13	60	32
Pożyczki	182	48	262	74	177	60	331	34
Gotówka w kasie	4	74	37	18	97	85	52	80
Razem	980	26	1104	26	1037	06	1575	56

Przychód	1910 r.	1911 r.	1912 r.	1913 r.
Ziemiołody i inwentarz	597.68	661.29	926.17	917.86
Rozchód				
Wydatki gosp. i inwentarz	226.05	450.04	364.77	736.05

Przychód	Rozchód
1913	1913
1910	1910
917.86	736.05
597.68	226.05
<u>320.18</u>	<u>510.00</u>

Przytaczam powyższe dane z lat, które nie mogą być kwestjonowane pod względem normalności, widzimy w nich, że rozwój gospodarstwa jest widoczny, a dzieje się to u nas w każdym gospodarstwie, gdzie dociera promyk oświaty i wiedzy rolniczej.

Mamy już nierzadkie wypadki, gdzie na okolicę całe drobni rolnicy wspólnie sprowadzają sztuczne nawozy dla polepszenia plonów swoich, maszyny i udoskonalone narzędzia rolnicze, które zmniejszają koszt produkcji.

Z powyższego wynika, że troska o rozwój drobnego rolnictwa i o jego rozszerzenie polepszy dobrobyt narodowy, da niezawodny i stały dochód Państwu w postaci podatków, których najwięcej i najpewniej płaci drobny rolnik, przysporzy krajowi produktów rolnych, dawać będzie możliwość usamodzielnienia obywatelskiego tej szarej masie ludu pracującego na cudzym zagonie, zapobiegnie emigracji i wynarodowieniu robotnika rolnego na obczyźnie.

Dorobki uboczne drobnych rolników.

Pozwolę sobie przytoczyć za prof. Biegeleisenem dane statystyczne ze Szwajcarii, wykazujące dorobki uboczne w stosunku do obszaru gospodarstw:

	Przychód z gospodarstwa w %	Przychód uboczny w %
własność do 5 ha	77.30	22.70
" od 5—10 "	81.40	18.60
" " 10—15 "	84.02	15.98
" " 15—30 "	83.40	16.60
" nad 30 "	89.88	10.12

O tem, co daje przychód uboczny, mogliśmy się dowiedzieć i nauczyć z życia i dorobku u nas, wśród naszych drobnych rolników, ale niestety nie mamy danych statystycznych aby mózdz należycie ocenić pracę naszego drobnego rolnika.

Od kilkunastu lat obserwuję i oceniam pracę w najbliższej swej okolicy, we własnej

wsi tak, jak na to moje skromne siły i zdolności pozwalają.

We wsi mojej, na 30 gospodarstw posiadających 338 morgów 84 pr. niema wypadku, aby choć jeden gospodarz doprowadził do upadku czy umniejszenia swój warsztat pracy. Natomiast spostrzegamy co innego.

Gospodarz	1904 r.	1923 r.
J. W.	8 mor. 204 pr.	12 mor. 137 pr.
H. W.	2 " " "	8 " 141 "
W. W.	8 " 202 "	25 " 282 "
B. S.	17 " 162 "	26 " 219 "
J. Z.	5 " 79 "	17 " 295 "
F. S.	8 " 192 "	15 " 77 "
M. M.	8 " 132 "	13 " 276 "
M. Z.	—	5 " —

Mamy 3-ch gospodarzy, którzy w 1904 roku nie posiadali gospodarstw, w międzyczasie w innych wsiach nabyli 25 morgów.

Jest to naturalne—natura daje i powiększa rodziny, natura każe troskać się o chleb dla owych rodzin, wrodzona pracowitość zmusza do wysiłku wytworzenia owego chleba jaknajwięcej.

Dzięki temu, że drobny rolnik rozporządza większym zasobem sił (ręk do pracy) daje mu to możliwość dorobku i dlatego drobne rolnictwo musi więc mieć naczelne znaczenie w dziedzinie ekonomji Państwa.

Jest obowiązkiem nie pominąć o kwestji roboczej wśród drobnego rolnictwa.

Kwestja robocza rolna jest związana z rozwojem drobnego rolnictwa. W Anglii, jak

źródła urzędowe wskazują, ma miejsce następujące nasycenie gospodarstw rolnych różnych kategorii własności w siły robocze.

Obszar	Na 100 ha ziemi uprawnej	
	Stała czeladź oraz członkowie rodziny	robotnicy najemni
Od 0,4— 2 ha	33,5	6,5 = 40,00
" 2— 20 "	16,25	2,75 = 19,00
" 20—100 "	8,25	1,0 = 9,25
nad —100 "	6,5	0,75 = 7,25

Po wliczeniu samych posiadaczy fizycznie pracujących na gospodarstwach otrzymujemy cyfry następujące:

Obszar	Ilość sił roboczych rolnych wraz z posiadaczami
Od 0,4— 2 ha	111,5
" 2— 20 "	28,25
" 20—100 "	10,25
nad 120 "	6,5

U nas (Małopolska) ogólna ilość sił roboczych na terenie gospodarstw objętych kwestjonariuszem Towarzystwa Krakowskiego Rolniczego.

Sił roboczych (rodzinnych, czeladzi i najemników).

Gospodarstwa obszaru	Razem osób przypadło na	
	Gospodarstwo	Morg.
Od 1— 5 m.	3,18	0,726
" 5—10 "	3,84	0,506
" 10—15 "	3,98	0,296
" 15—20 "	4,10	0,215
" 20—25 "	4,12	0,173
" 25 m. wyżej	5,60	0,162

Wedle spisu przedsiębiorstw rolniczych z r. 1902 przypadło sił rodzinnych roboczych przeciętnie

	Na gospodarstwo	Na 1 ha
W gospodarstwach		
niżej 2 ha	2,78	1,85
Od 2— 5 ha	3,20	0,91
" 5— 10 "	3,61	0,48
" 10— 20 "	3,84	0,25
" 20— 50 "	2,95	0,08
" 50—100 "	1,65	0,02

Na 100 ha przestrzeni rolniczej w Niemczech według spisu przedsiębiorstw z r. 1907:

Gospodarstwa obszaru	Osób wogóle zatrudnionych w rolnictwie	Osób stale zatrudnionych w rolnictwie czeladź, służba
niżej 0,5 ha	560	238
Od 0,5 — 2 "	171	94
" 2 — 5 "	88	63
" 5 — 20 "	44	34
" 20—100 "	22	17
nad 100 ha wyżej	18	12

Z powyższego widzimy, że drobny rolnik oddaje się sam pracy na roli, nie ma i nie utrzymuje nadzorców i rządców, nie wytwarza „panów“ i „podwładnych“ jest sam pracownikiem i ma obok siebie współpracowników, którzy z zamiłowaniem oddają się swemu zawodowi. Nie znają tego brzydkiego przyczynka: „robią na niego“ lub „robią za niego“. Dlatego to praca w drobnych gospodarstwach prowadzona przez samych właścicieli i ich współpracowników jest więcej produkcyjna i mocniej przywiązuje do siebie.

Dorobek narodu i jego bogactwo wtenczas stanie na wysokości zadania, kiedy obywatele będą się czuli równymi członkami narodu, będą

równie brali jego obowiązki na siebie, a tem samem będą możliwie równo wkładać swoją fizyczną siłę w wytwórczość narodową.

Rozum, oświata i wiedza należy się dla wszystkich i wysiłek fizyczny również jest obowiązkiem wszystkich.

Wzrost ludności i powiększenie inwentarza na skutek parcelacji.

Na początku przytoczyłem dane wzięte z życia u nas, które dają cyfry wymowne o wzroście ludności i inwentarza na danym obszarze dzięki rozparcelowaniu go. Biegeleisen przytacza wynik ankiety angielskiej z roku 1913, z której podaje cyfry stwierdzające wzrost ludności i bydła na skutek parcelacji.

Obszar	Ilość osad przed parc.	Ludność		Ilość bydła (wielkie szt.)	
		po parc.	przed	po	przed
A . . . 341 akrów	6	31	31	132	200 355
B . . . 292 "	4	19	22	106	142 229
C . . . 168 "	2	12	11	66	108 204

Powyższe dane doprowadzają nas do wniosków:

1) należy uczynić możliwie jaknajwięcej warsztatów rolnych (gospodarstw drobnych) w Polsce.

2) należy uczynić warsztaty rolne jaknajwięcej produkcyjnymi.

3) należy uczynić pracownika na owem gospodarstwie jaknajwięcej produkcyjnym.

Należy umożliwić parcelację rządową wiel-

kich obszarów. Lecz niech mi wolno będzie w tym miejscu zastanowić się nad wielkością gospodarstw, jaka powinna być brana pod uwagę przy tworzeniu nowych gospodarstw, pochodzących z parcelacji. Tej tak ważnej sprawy nie można zbyć milczeniem, nie można o niej nie mówić, ponieważ ona jest główną podstawą organizacji gospodarstw.

Przy organizowaniu nowych gospodarstw należy mieć na uwadze okoliczności, które nam dopomóżd mogą do wydobycia z gleby jaknajwięcej zysku, a co za tem idzie, najwięcej chleba.

Dlatego też pozwolę sobie podać przykład, który zilustruje i oświetli samą rzecz.

Przykład z gospodarstwa 6-cio morgowego. System prowadzenia gospodarstwa hodowlano-zbożowy. Gospodarstwo nie posiada łąk i nie posiada konia. Posiada 2 krowy, dwoje cieląt: roczne i kilkomiesięczne, 3 owce, dwie świnie, 10 kur, 3 kaczki i 8 królików.

Gleba dobro-żytnia, łatwo przepuszczalna.

Stan majątku czyli kapitał zakładowy:

I. gruntu 6 mor. a 644 morga	=	1464 zł.
II. zabudowania dom.	795 zł.	
zab. gosp.	1192 "	1987 "
III. Inwentarz martwy i sprzęty domowe	1108 "	52 gr.
IV. " żywy 2 krowy	800	
2 cieląt	420	" "
3 owce	180	
2 świnie	500	
	1900	
	<u>6459</u>	<u>Zł. 52 gr.</u>

Gospodarstwo posiada czteropolowy płodozmian:

I. okopowe na pełnym oborniku z dodatkiem soli potasowych	1 m. 150 pr.
II. zboża jare z dodatkiem naw. azot.	1 m. 150 pr.
III. motylkowe (w połowie koniczyny i mieszanki) na pół obor.	1 m. 150 pr.
IV. ozimina na szt. naw. fosforowych i azotowych.	1 m. 150 pr.

Koszt produkcji:

Pole I. Dwie orki (najem pary koni z człowiekiem 3 dni po 7 zł.)	21 zł.
Dwukrotne bronowanie pola (własnymi krowami)	6 "
Jednorazowe sprzężowanie pola (wł. krowami)	3 "
Sadzenie kartofli na jednej mordze (praca ręczna)	3 "
Czterokrotne radlenie kartofli (wł. krowami)	12 "
Dalsza pielęgnacja kartofli (ręczna, pielienie)	4 "
Siew buraków i marchwi pastew. na 100 pr. (pr. ręczna)	1 "
Pielenie ręczne buraków i marchwi pastew.	10 "
Obredlenie buraków i marchwi	1 "
Siew i pielęgnacja warzyw na 50 pr.	8 "
Obornik 45 wozów wywieziony wł. krowami	112,50
Praca przy wywózce obornika	32 zł.
100 kg. soli potasowej	20 "
Nasiona: 10 cent. ³ kartofli	80 "
Nasiona warzyw	15 "
Sprzęt i przechowanie okopowych	50 zł.
Razem	<u>378,50 zł.</u>

Pole II. Dwie orki (najem pary koni z człowiekiem)	21 zł.
Bronowanie dwukrotne (własni. krowami)	6 "
Sprężynowanie pola (wł. krowami)	3 "
Wynajęcie siewnika rzędowego i koni na 3 godz.	3 "
Pielenie zboża jarego	3 "
Wartość nasienia	18 "
Wartość nawozu azotowego	30 "
Sprzęt z pola	12 "
Młocka	12 zł.
Razem	<u>108 zł.</u>

Pole III. Nasiona koniczyny	8 zł.
Dwie orki 1/2 pola pod mieszanki	10,50
Dwukrotne bronowanie 1/2 pola	3 "
Nasiona mieszanki	9 "
Pół gnojek	25 "
Sprzęt mieszanki i koniczyny	9 "
Siew	2 "
Razem	<u>zł. 66,50</u>

Pole IV. Dwie orki (najem pary koni i człowieka)	21 zł.
Dwukrotne bronowanie (wł. krowami)	6 "
Wynajem siewnika rzędowego i koni na 3 godz.	3 "
Wartość nasienia	18 "
Wartość nawozu fosforowego	30 "
Wartość sprzętu	12 "
Wartość młocki i czyszczenia zboża	15 "
Siew sztucznego nawozu	2 "
Razem	<u>107 zł.</u>

ZESTAWIENIE:

Pole I	378 zł. 50 gr.
" II	108 "
" III	66 zł. 50 gr.
" IV	107 "
Razem	<u>660 zł.</u>

Przychód z pola brutto.

Pole I.	Kartofli 120 q a 5 zł.	600 zł.	
	buraki i marchew 80 c. ³ a 3 zł.	240 "	
	warzywa	150 "	990 zł.
Pole II.	Owsa 73 q a 13 zł.	143 zł.	
	jęczmień 7 q a 11 zł.	77 "	
	słoma i plewy 36 q a 4 zł.	144 "	364 zł.
Pole III.	Koniczyna 36 q a 8 zł.	288 zł.	
	mięszanki	280 "	568 zł.
Pole IV.	Żyta 12 q a 12 zł.	144 zł.	
	pszenicy 6 q a 14 zł.	84 "	
	słoma 45 q a 4 zł.	180 "	408 zł.
	Razem	2.330 zł.	
	Koszta produkcji	660 "	
		1.690 zł.	
	Podatki i ubezpieczenia	80 "	
	Zysk	1.590 "	
	10% od kapitału zakładowego	645,05	
	Czysty zysk	<u>994,95</u>	

Rachunek z inwentarza.

<i>Koszt utrzy-</i>		
<i>mania:</i>	Koniczyna i mięszanki	560 zł.
	Słoma i plewy	324 "
	Pasze treściwe	132 "
	Obsługa	328 "
	Razem	1.344 zł.
<i>Dochód:</i>	mleko 4.000 k. a 15	600 zł.
	praca krów	62 "
	obornik pod inwentarz	137 "
	przyrost na młodzieży bydła	300 "
	przyrost na świnich	500 "
	wełna i przyrost na owcach	80 "
	z drobiu	30 "
	przyrost na królikach	30 "
	Razem	<u>1.739 zł.</u>

Koszt utrzymania	1.344 .
Zysk	<u>395 zł.</u>
Podatki od inwentarza	20 .
Czysty zysk	<u>375 zł.</u>
Łącznie zysk z gospodarstwa	936 zł. 95 gr.
	375 " —
	<u>1.311 zł. 95 gr.</u>

Zważmy, że gospodarstwo winno dać utrzymanie rodzinie na nim pracującej. Mówiliśmy o gospodarstwie 6 morgowem w dobrej kulturze i dobrze prowadzonym, z którego najwyżej przy systemie zbożowo-hodowlanym można wycisnąć to co powiedzieliśmy, a teraz przejrzymy potrzeby rodziny i przekonajmy się co jej potrzeba do utrzymania się kulturalnego.

Potrzeby gospodarza i rodziny.

Co to są potrzeby posiadacza warsztatu rolnego i jego rodziny, pozwolę sobie w cyfrach niżej przytoczonych wyjaśnić. Obliczenia które dają dotyczą rodziny 8-mio osobowej, jaka jest przeciętną na wsi, w której niżej lat 15-tu jest dzieci 4-ro. Z sześciorga dzieci, uczy się w szkole powszechnej troje, jedno w średniej czy zawodowej, jedno jest jeszcze poniżej wieku szkolnego.

Rodzina ta potrzebuje zużyć z gospodarstwa rolnego w okresie rocznym:

	Rocznie	Wartość
Mleka pełnego licząc po 1/2 litra dzien. na osobę	1460 l.	269 zł.
" " chudego " " " " " "	1460 l.	87 " 60
Sera " " 50 gr. " " " "	143 kg.	71 " —
Jaj " " 1/2 szt. " " " "	1463 szt.	73 " —
Masła " " 25 gr. " " " "	71 kg.	142 " —
Mięsa z d obiu " " " " " "	25 kg.	50 " —
" wotowego " " " " " "	50 " "	75 " —
i tłuszczu wieprzowego licząc po 100 gr. " " "	292 " "	584 " —
Mąki pszen, licząc po 100 gr. dziennie " " "	292 " "	70 " 08
" żytniej (chleb) licząc po 300 gr. " " "	876 " "	140 " 16
Kasze różne licząc po 100 gr. dziennie " " "	292 " "	58 " 40
Grochy " " 50 " " " "	146 " "	35 " 04
Warzywa i owoce " 3 kgr. " " " "	8760 " "	525 " 60
	<u>2190</u>	<u>88</u>

Dokupiono za gotówkę.

100 kg. soli	35 " —
Różne kuchenne wydatki i sprzęty kuchenne	365 " —
Wydatki natury osobistej	730 " —
Razem	1130 Zł.

Kupiono ubranie i obuwie:

Obuwie dla 6-ga osób dorosłych po 30 zł.	180 " —
" " 2-ga dzieci	7 " 14 " —
Ubranie " 6-ga osób dorosłych " 100 "	600 " —
" " 2-ga dzieci	25 " 50 " —
	<u>844 Zł.</u>

Różne

Podatek szkolny, zeszyty, książki i inne przybory szkolne dla dzieci	120 Zł
Podatki komunalne, państwowe i ubezpieczenia dotyczące osób	50 " "
Nauka syna w szkole średniej lub zawodowej 35 zł. miesięcznie	420 " "
Prenumerata pisma zawodowego i politycznego	20 " "
Kupno książek i korespondencje	100 " "
Razem	710 Zł.

Zestawienie:

Produkta z gospodarstwa	2180 Zł. 88 gr.
Za gotówkę dokupiono produktów	1130 " — "
Obuwie i ubranie	844 " — "
Różne	710 " — "
Razem	4864 Zł. 88 gr.

Roczne zapotrzebowanie rodziny kulturalnej jest conajmniej takie jak wyżej wykazałem i organizując gospodarstwo winniśmy je tak zorganizować, aby zadość uczynić potrzebie.

Gospodarstwo powyższe potrzebuje pracy ludzkiej:

W produkcji rolnej	942 godz. stanowi	942 dni wart. 141 zł. 30 gr.
Obsługa przy inwentarzu	2187 " "	2187 " " 328 " —
Razem	3129 " "	3129 " " 469 " 30 gr

Rodzina wspomniana może dać w 290 dniach 7.250 godzin, czyli, że rodzina przy 6-cio morgowem gospodarstwie systemu hodowlano-zbożowego straciła bez pracy 4121 godzin.

Na podstawie powyższego wyliczenia widzimy, że na gospodarstwo hodowlano-zbożowe należy posiadać na jedną rodzinę około 15 morgów, ale przy tej wielkości gospodarstwa trzeba już liczyć na konie i na dwa konie należy przeznaczyć około 4-ch morgów.

Czyli że gospodarstwo hodowlano-zbożowe samowystarczalne winno być 8—15 ha, a to zależnie od jakości gleby.

Widzimy że zapotrzebowanie rodziny jest na . . .	4864	88
A 6-cio morgowe gospodarstwo daje zysk brutto	1594	
Czysty zysk z hodowli	375	1969. —
	Niedobór	289 . 88

I tak jak wyliczenia pracy, tak wyliczenia zaspokojenia potrzeb rodziny zbliżają nas do wielkości gospodarstwa 8—15 ha.

Wyliczenia gospodarstwa samowystarczalnego systemu zbożowego wykazują, że na takowe potrzeba jest 18—26 ha.

Polska liczy gruntów ornych 17.780.000 ha (podług „Rocznika Polski“ lg. Wein. 1922 r. str. 75). Gdybyśmy tę przestrzeń podzielili na gospodarstwa zbożowe po 24 ha, to byśmy uczynili tylko 740.833 gospodarstw. Gdybyśmy zaś czynili gospodarstwa hodowlane wielkości 13 ha, uczynilibyśmy 1.360.000 gospodarstw.

Podług urzędowej statystyki Polska posiada ludność 25,372,447 (miesięcznik statystyczny tom 7, zeszyt 5, rok 1922 str. 3), z czego na gminy wypada 18,558,445. Od cyfry ostatniej należy odjąć pewien procent na zajmujących się handlem i przemysłem, a pozostaniemy przy okragłej cyfrze 18,000,000, którą należy uznać jako ilość ludzi oddających się rolnictwu, lub pragnących się rolnictwu oddać. Do cyfry ostatniej należy dodać 571,397 osób zamieszkałych na obszarach dworskich, co razem stanowi 18,571,397 osób. Wobec tego, że osiadają na roli przeważnie

rodziny, należy przyjąć, że z owych 18,571,397 tworzy się conajmniej 2,321,425 rodzin, czyli tyle potrzeba gospodarstw samodzielnych.

Mając powyższe na uwadze, należy ustalić, że rolnictwo u nas winno iść w kierunku hodowlanym i gospodarstwa nowostworzone winno iść w tym kierunku. Wobec czego wnosić należy, że 13-hektarowe gospodarstwo winno być organizowane po wojnie i na takim może rodzina samodzielnie się utrzymać, oddając się tylko rolnictwu i innym zajęciom związanym z rolnictwem.

Gospodarstwa niewystarczalne.

W b. Królestwie Kongresowem na 969.368 gospodarstw mamy poniżej 5 ha 622.355 gosp. które napewno są niewystarczalne. Gospodarstw, na 5 — 22 ha mamy 328.568, z tych conajmniej połowę należy zaliczyć do niewystarczalnych, a więc mamy w samej byłej Kongresówce gospodarstw niewystarczalnych $622.555 + 164.284 = 786.839$.

Jest rzeczą przecież niedopuszczalną, aby społeczeństwo całe i państwo nie zastanowiło się nad losem 786.839 rodzin w samej tylko byłej Kongresówce. A jeżeli weźmiemy pod uwagę całe Państwo, to dojdziemy do cyfry conajmniej $1\frac{1}{2}$ miliona rodzin gospodarujących na gospodarstwach niewystarczalnych, a łącznie

z bezrolnymi otrzymamy cyfrę 2.321.425. Parcelacja dla tych rodzin da niewiele a przynajmniej da nie wszystko. Polska posiada wszystkich prywatnych państwowych i publicznych majątków, mogących być parcelowanymi, jak wyliczyliśmy na początku 21.836.32 ha. W najlepszym wypadku z tej ziemi pójdzie 50% na parcelację, co uczyni 10.918.160 ha, z których można wykroić, licząc po 13 ha, 839.856 gospodarstw. Pozostaje w Polsce jeszcze 1.481.567 rodzin, które pragną kawałka ziemi, a w każdym razie pragną żyć i pragną mieć na przetrwanie roczne każda rodzina owe 4.814.48 zł. Chcą one mieć warsztat pracy, aby na nim wypracowały potrzebne im dochody do przeżycia.

Duży procent gospodarstw obecnie niewystarczalnych można uczynić wystarczalnymi przy uprawie warzyw, owocarstwa, pszczelnictwa, królikarstwa i t. p.

Wybranie systemu gospodarowania zależy od warunków, w jakich się gospodarstwo znajduje. Jeżeli gospodarstwo jest położone blisko osiedli przemysłowych należy prowadzić warzywnictwo. Warzywnictwo zajmuje dużo czasu i pracy rąk, tak, że gospodarstwa warzywnego nie łączyłbym z owocarstwem ani z pszczelnictwem.

Można z powodzeniem organizować gospodarstwo owocarsko-pszczelnicze. Czas zajęć w tych dwu zawodach mało sobie przeszkadza.

Produkt wytworzony z tych gospodarstw łatwo daje się przewozić końmi i koleją i dlatego też, jak powiedziałem, trzeba tego rodzaju gospodarstwa tworzyć zdala od osiedli przemysłowych.

Zbyt produktów owocarskich czy pszczelniczych jest łatwy i zawsze będzie pożądanym. Miód, owoce, wina owocowe, marmolady i t. p. zawsze będą poszukiwane i coraz więcej ludność ich będzie używać.

Również gospodarstwo królikarskie może być błogosławione. Obecnie nieraz poszukiwane są skórki z królików, a nie ma skąd ich dostać. A mięso z królików czy nie jest smaczne? Gospodarstwa od $\frac{1}{2}$ ha do kilku ha mogą z powodzeniem u siebie królikarnie zakładać.

Brak kredytu.

Każdy z organizujących gospodarstwo pragnąłby niewątpliwie uczynić je mocnym i wystarczającym na utrzymanie rodziny, ale bywają wypadki, i niestety zbyt często, że brakuje gotówki i dlatego na dłuższy czas, lub też zazawsze, niedomaga gospodarstwo zorganizowane bez wystarczających funduszy.

A wszystko to, o czym mówiliśmy do tej pory, nie może być urzeczywistnione bez go-

tówki; pierwszą rolę odegra oświata i rozum właściciela, a następnie pieniądz.

Przed wojną sprawa kredytu była bez wątplenia łatwiejsza, a nie tak ważna dla drobnego rolnictwa. Obecnie zaś jest rzeczą wprost niemożliwą organizować bez kredytu drobne gospodarstwo.

Bywa często (a prawie zawsze), że organizujący gospodarstwo ma ledwo kapitał zakładowy (częstokroć go niema w ilości dostatecznej), ale nie posiada kapitału obrotowego i z tej racji kapitał włożony w gospodarstwo jako zakładowy jest martwy, albo prawie martwy. A przecież tak się dziać nie powinno. Przecież w Państwie demokratycznym najmniejsza sprawa nie powinna być zaniedbana, a cóż dopiero powiedzieć o tak ważnej gałęzi ekonomji jak dobre zorganizowanie warsztatów pracy na roli.

Dałem wyżej wyliczenia kosztów utrzymania rodziny, a dalej wyliczyłem, jakiej wielkości gospodarstwo zaspokoić może wyżej wspomniane potrzeby. Następnie wskazałem w jaki sposób uczynić należy małe gospodarstwo samo-wystarczalnem.

Inwestycje.

W wyliczeniach tych doszliśmy do cyfry 13 ha gospodarstwa. Zważywszy jednak, że więcej bogate ziemie dadzą na mniejszem gos-

podarstwie więcej jak ubogie na większem — dlatego należy przyjąć wielkość samodzielnego gospodarstwa 8 — 15 ha.

Jednak i ta cyfra 8 — 15 ha nie może być uważana za miarodajną, ponieważ mamy całe obszary ziemi wadliwej pod względem jakości. Dlatego też przedewszystkiem należy usunąć to, co jest wadliwe, należy usunąć wszystkie braki, które przeszkadzają do wytworzenia tego, czego gospodarz od gospodarstwa żąda.

Pierwszem zagadnieniem będzie meljorowanie podmokłych i nieprzepuszczalnych gleb. Ale nie jest ono jedynem. Gdy zaś mowa o takiej lub innej inwestycji w gospodarstwie rolnem, to w majątku większym można pominąć zewnętrzny kredyt, a majątek można stopniowo czy to meljorować czy przeprowadzać inne inwestycje. Nie można tego uczynić na drobnem gospodarstwie.

W drobnych gospodarstwach wszelkie inwestycje można przeprowadzać tylko za pomocą lokalnych spółek meljoracyjnych, czy innych. Aczkolwiek drobny rolnik naogół docenia dziś potrzebę inwestycji, lecz nie posiada tyle intelektu i zasobów finansowych, aby o własnych siłach mógł tworzyć spółki potrzebne do tego celu. A społeczeństwo i Państwo nie czynią nic, albo prawie nic, aby mu pod tym względem dopomóc.

Wprawdzie spotykamy się niejednokrotnie z chwalebna pod tym względem inicjatywą u drobnego rolnika, a nawet z czynami dokonane-
mi, które świadczą o zrozumieniu swych potrzeb. Widzimy zalesianie nieużytków, użyźnianie ich z wielkim nakładem pracy, o własnych siłach przeprowadzanie meljoracji, ale to jest kropla w morzu ogólnych potrzeb. A przecież nie można tych pięknych inicjatyw pozostawić w zanie-
dbaniu. Obowiązani jesteśmy zająć się losem drobnego rolnika, on na to zapracuje, on swe-
mi podatkami państwu się odwdzięczy. Płacąc zawsze Państwu, w miarę swej możliwości podatki pośrednie i bezpośrednie, daje sumiennie kró-
lę wszystkich danin, bo własne trudy i własną krew na obronę Państwa. Ale wzamian za to wszystko ma prawo czegoś od Państwa żądać. A żądać ma conajmniej tego, aby był światłym obywatelem, aby był jaknajwięcej użytecznym dla Państwa, społeczeństwa i siebie. A najważ-
niejsze aby Państwo czy instytucje społeczne pomogły mu do zorganizowania jego warsztatu pracy i uczynienia go jaknajwięcej produkcyj-
nym. Dzisiejszy drobny rolnik sam tego nie zrobi. Jest on za biedny na to, a zresztą ni-
gdzie na całym świecie nie zrobił tego sam drobny rolnik.

Z a w i a d o m i e n i e .

Niepodobna wyliczyć w referacie spraw, któ-
re stanowią zasadnicze przeszkody w dobrem zor-
ganizowaniu drobnego gospodarstwa. Do naj-
ważniejszych zaś zaliczyć należy: serwituty, sza-
chownice i nieuregulowane spółnoty. Te trzy
sprawy są kardynalnymi przeszkodami, a po-
nad niemi góruje ciemnota. Należy wszystko
zrobić, aby przeszkody te z drogi usunąć, aby
dać możliwość osiągnięcia celu. Należy tutaj ca-
łe życie społeczeństwa ująć w kooperatywy, aby
tym sposobem wyzbyć się pijawek, jakie ono
nam wytworzyło.

Nie wolno nam zapominać, że drobny rol-
nik jest pracowity, należy mu dać możliwość pra-
cować i tym sposobem tworzyć bogactwo na-
rodowe i państwowe. O wydajności pracy dro-
bnego rolnika niech przekonają następujące
cyfry: w gospodarstwie obszaru 24 morgi 198
pr. roczna tabela wykazu pracy ludzkiej wyka-
zuje pracy ręcznej 15,306¹/₂ godzin, z czego zu-
żyto przy budowie 2029 godz., przy gospodar-
stwie 7,947¹/₂, zajęcia domowe (gotowanie, pra-
nie, utrzymanie czystości, wychowanie dzieci,
przedzenie lnu i wełny, tkanie samodziół
i t. p.) 4,223 godzin. Jednym słowem gospo-
darstwo to dało zatrudnienie w roku około 7-miu
osobom dorosłym, a utrzymanie 14-tu osobom,

co wypada po 3 morgi na osobę pracy, a nie całe dwie morgi na osobę utrzymującą się z nich.

Widzimy, że nawet w 24 morgowym gospodarstwie rozwijać się może rękodzielnictwo, a cóż dopiero powiedzieć o drobnych gospodarstwach.

Mamy poza sobą niepodległego bytu Polski już 5 lat, a cośmy przez ten czas zrobili w kierunku rozwoju rękodzielnictwa? Niech się nad tem pytaniem zastanowi Państwo, a niech zastanowią się i nasze olbrzymy społeczne, których całym zagadnieniem jest, aby tworzyć z rodzaju ludzkiego łatwego posługacza do ich maszyn, a częstokroć ich ofiarę. Naogół ich dotychczasowy cel jest, aby byt ich był niczem nie krępowany, aby zażywając rozkoszy nie odczuwali nędzy zjadającej niewolników ich maszyn.

Rękodzielnictwo ma zatrudnić w Polsce te wszystkie rodziny na wsi, które na roli zatrudnione w całości być nie mogą.

Rękodzielnictwo ma długi czas zapewniony u nas rozwój. Ono ma pewny zbyt poza granice kraju, ono również ma na długie czasy zapewniony zbyt na rynku wewnętrznym.

A więc, jeżeli chcemy aby historia i przyszłe pokolenia błogosławiły nasze istnienie, zróbmy wszystko, aby rękodzielnictwo rozwinęło się w Polsce, aby ono dało chleb potrzebującym.

Wobec powiedzianego wyżej zgłaszam następujący wniosek i proszę o przyjęcie go:

Pierwszy Polski Kongres Rolniczy wzywa czynniki miarodajne do przeprowadzenia rewizji w zakresie ustawodawstwa agrarnego w kierunku przyspieszenia uzdrowienia ustroju rolnego w myśl Uchwał Sejmu Ustawodawczego z dnia 10 lipca 1919 roku, warunkującego celowe i racjonalne zużytkowanie sił roboczych przy uwzględnieniu zabezpieczenia dla rodzin rolniczych).*

B. Stolarski.

88113

82762

*) Wniosek powyższy przyjęty na posiedzeniu sekcji IV, z przyczyn formalnych nie został przegłosowany na plenum, lecz był jedynie odczytany przewodniczącego Kongresu, jako rezolucja sekcji IV-ej.

Polecamy uwadze drobnych rolników i wszystkich
mieszkańców wsi pragnących przyczynić się do
rozwoju życia gospodarczego

„PORADNIK GOSPODARSTW WIEJSKICH”

gazetę tygodniową

wydawaną przez Centralny Związek Kółek rolniczych
organ Centralnego Związku Kółek rolniczych oraz
Polskiego Związku Organizacji i Kółek rolniczych.

„PORADNIK” omawia nietylko gospodarczo-rolne, ale
wszystkie ważne dla wsi polskiej sprawy. To wszystko, co
w związku z budową Państwa Polskiego i rozwojem życia sa-
morządowego dotyczy kultury wsi polskiej, a zwłaszcza pod-
niesienia rolnictwa, omawiane jest na łamach „Poradnika”.

„PORADNIK” wskazuje, jak ulepszyć gospodarstwo rol-
ne i zwiększyć jego dochody, jak hodować konie, bydło i nie-
rogaciznę.

„PORADNIK” zaznajamia czytelników z b. Kongresówki
z życiem gospodarczym innych dzielnic Polski.

„PORADNIK” prowadzi obszerny dział p. t. „Poradnik
dla Gospodyń Wiejskich”, który jest organem Sekcji Kół Go-
spodni wiejskich przy Centralnym Związku Kółek rolniczych.

Dodatek: „Poradnik dla Gospodyń Wiejskich”, poświę-
cony sprawom kobiecym, zamieszcza artykuły społeczne, wy-
chowawcze, higieniczne i gospodarcze. Służy wskazówkami
fachowymi, udzielając odpowiedzi na zapytania z dziedzin
wyżej wymienionych.

„PORADNIK” w dzisiejszych zwłaszcza czasach, jest
gazetą niezbędną dla wszystkich stowarzyszeń oświatowych
i gospodarczych, a także dla każdego mieszkańca wsi, który
pragnie społecznie z rodakami pracować, poprawić swoje go-
spodarstwo i doskonalić się w służbie dla Ojczyzny.

Konto czekowe Pocztovej Kasy Oszczędności № 746.

ADRES REDAKCJI: Warszawa, ul. Tamka № 1.

Numery okazowe

wysyłamy po nadesłaniu znaczka pocztowego.